

Specialstudier

December 2023

Prissättning hos svenska företag 2023

Specialstudie

Prissättning hos svenska företag 2023

Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet. Vi gör prognoser som används som beslutsunderlag för den ekonomiska politiken i Sverige. Vi analyserar också den ekonomiska utvecklingen samt bedriver tillämpad forskning inom nationalekonomi.

I Konjunkturbarometern publicerar vi varje månad statistik över företagens och hushållens syn på den ekonomiska utvecklingen. Undersökningar liknande Konjunkturbarometern görs i alla EU-länder.

Rapporten **Konjunkturläget** är främst en prognos för svensk och internationell ekonomi, men innehåller också djupare analyser av aktuella makroekonomiska frågor. Konjunkturläget publiceras fyra gånger per år. **The Swedish Economy** är den engelska översättningen av delar av rapporten.

I **Lönebildningsrapporten** analyserar vi de samhällsekonomiska förutsättningarna för lönebildningen.

I **Hållbarhetsrapporten** analyserar vi den långsiktiga hållbarheten i de offentliga finanserna.

Den årliga rapporten **Miljö, ekonomi och politik** är en översyn och analys av miljöpolitiken ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Vi publicerar också resultat av utredningar, uppdrag och forskning i serierna **Specialstudier, KI-kommentarer, Working paper, PM** och som **remissvar**.

Du kan ladda ner samtliga rapporter från vår webbplats, www.konj.se. Den senaste statistiken och prognoserna hittar du under www.konj.se/statistik.

Förord

Konjunkturinstitutet har fått i uppdrag av regeringen att analysera prisernas utveckling i förhållande till kostnaderna inom olika branscher (se grårutan nedan). Denna rapport sammanfattar Konjunkturinstitutets slutrapportering av uppdraget.

Löpande avstämningar har skett med Konkurrensverket. Konjunkturinstitutet har även diskuterat analyser och metodval med myndighetens makroekonomiska råd som består av forskare inom akademien.

Fyra specialstudier har tagits fram inom ramen för uppdraget. Den första specialstudien beskriver och jämför prisutvecklingen i Sverige med utvecklingen i ett antal europeiska länder (Konjunkturinstitutet 2023a). I den andra specialstudien analyseras prisutvecklingen med hjälp av Konjunkturinstitutets prismodell PRIOR (Konjunkturinstitutet 2023b). Syftet är att belysa om priserna har höjts mer än vad som kan förklaras av högre produktionskostnader. Den tredje specialstudien analyserar vinstutvecklingen i Sverige i näringslivet som helhet samt i ett urval av branscher (Konjunkturinstitutet 2023c). Syftet är att belysa om det finns indikationer på att den höga inflationen i Sverige, utöver högre produktionskostnader, även återspeglar högre vinster i företagen. Den fjärde specialstudien analyserar om genomslaget av förändringar i energipriser, importpriser, växelkurs med mera på livsmedelspriser har förändrats de senaste åren (Konjunkturinstitutet 2023d). Den föreliggande rapporten sammanställer analysen från ovannämnda specialstudier.

Inom ramen för detta arbete pågår dessutom en analys av vinster och priser med hjälp av företagsbaserad mikrodata. Analysen görs i samarbete med Skatteverket och resultaten planeras redovisas under våren 2024.

I arbetet har Mattias Almgren, Ludvig Cedemar, Erik Glans, Pontus Liljefors, Martin Nordström, Peter Svensson och Hedda Thorell medverkat. Projektledare för projektet har varit forskningschef Thomas Eisensee.

Stockholm den 18 december 2023.

Albin Kainelainen
Generaldirektör

Uppdrag i Konjunkturinstitutets regleringsbrev för 2023

Myndigheten ska analysera hur priserna har ökat i förhållande till kostnaderna inom bland annat dagligvaruhandeln. Myndigheten ska avgöra vilka andra branscher som bör omfattas av analysen. Vid uppdragets genomförande ska löpande avstämningar ske med Konkurrensverket. Uppdraget ska senast den 20 december 2023 redovisas till Regeringskansliet (Finansdepartementet).

Innehåll

Sammanfattning	5
1 Inledning	7
2 Utvecklingen i konsumentpriserna	10
2.1 De samlade konsumentpriserna har ökat i linje med produktionskostnaderna	10
2.2 Priserna har ökat i linje med andra länder	13
3 Lönsamhetens utveckling.....	21
Referenser	30
Bilaga 1: Lönsamheten inom olika branscher	31

FÖRDJUPNINGAR

Utvecklingen i livsmedelspriser	15
Större genomslag av internationella prisförändringar på svenska livsmedelspriser	20
Dekomponering av priset på förädlingsvärdet.....	27

Sammanfattning

Konjunkturinstitutet har fått i uppdrag av regeringen att analysera hur priserna i Sverige har ökat i förhållande till näringslivets kostnader. Även om de metoder som myndigheten använt till viss del ger svar på ovanstående frågeställning ger de inte ett definitivt svar på frågan. Men de genomförda analyserna kan bidra till en ökad förståelse av prisutvecklingen de senaste åren.

Den huvudsakliga slutsatsen är att de samlade konsumentpriserna (KPIF) enligt Konjunkturinstitutets beräkningar har stigit ungefär lika mycket som näringslivets kostnader. Det är samma slutsats som drogs i förra årets regeringsuppdrag på samma tema. Den faktiska uppgången i konsumentpriserna från andra kvartalet 2019 till och med det andra kvartalet 2023 kan till mycket stor del förklaras av stigande importpriser och högre kostnader för arbetskraft.

Det finns dock stora skillnader i utvecklingen när olika produkter analyseras. För vissa produkter, till exempel möbler och inredning, förefaller priserna ha ökat mer än kostnaderna, medan för andra produkter, till exempel hotell och restaurang, har priserna ökat mindre än kostnaderna.

Den höga inflationen är ett internationellt fenomen och är inget unikt för Sverige. Under perioden 2019–2023 har de svenska konsumentpriserna ökat ungefär lika mycket som i euroområdet som helhet. När energi exkluderas har dock priserna i Sverige ökat mer än i ett antal jämförbara europeiska länder. En del av skillnaden beror på försvagningen av den svenska kronan som innebär att importerade varor blivit dyrare. Det stöds bland annat av en jämförelse med Norge, som likt Sverige har sett en försvagning av den egna valutan och högre prisökningar jämfört med andra länder.

Samtidigt som Konjunkturinstitutet bedömer att de samlade konsumentpriserna ökat i linje med kostnaderna har dock vinstandelen och rörelsemarginalen i näringslivet som helhet varit på mycket höga nivåer de senaste åren. Det förklaras till stor del av höga vinster i branscher som gynnats av höga världsmarknadspriser och en svag växelkurs. Det kan sannolikt också förklaras av stigande kapital- och räntekostnader som ska täckas av vinsterna.¹ De stigande vinsterna i näringslivet som helhet under perioden reflekterar att priserna på de varor och tjänster som företagen producerar har ökat mer än produktionskostnaderna. Det är dock viktigt att ha i åtanke att de svenska hushållen endast konsumerar runt 30 procent av det som produceras i de svenska företagen. Sammansättningen av det som produceras i näringslivet skiljer sig alltså markant åt från det som hushållen konsumerar och som därmed ingår i konsumentpriserna. Den stigande vinstandelen och rörelsemarginalen i näringslivet som helhet förefaller framför allt vara en följd av prisuppgångar på sådan produktion som inte i första hand riktar sig till svenska konsumenter.

Ett undantag är den konsumentnära branschen handeln. Inom denna bransch har såväl rörelsemarginalen som vinstandelen stigit till historiskt höga nivåer.

---

¹ Vinstandel och rörelsemarginal så som det används i denna specialstudie baseras på driftöverskottet respektive rörelseresultatet före av- och nedskrivningar samt finansiella poster.

Dagligvaruhandeln är en del av handeln och regeringen har i uppdraget särskilt pekat ut priserna i dagligvaruhandeln. Konjunkturinstitutet har därför inom uppdraget analyserat livsmedelspriserna och branscherna i livsmedelskedjan mer ingående.² Den sammantagna bedömningen är att konsumentpriserna på livsmedel över den studerade perioden har ökat mer än vad som kan förklaras av de ökade kostnaderna. Beräkningar visar att livsmedelspriserna sedan 2019 har ökat med 6 procentenheter mer än vad som förklaras av högre produktionskostnader. Resultaten stöds även av att rörelsemarginalerna inom livsmedelskedjan som helhet har ökat något. Det är däremot svårare att med säkerhet bedöma var i livsmedelskedjan priserna har ökat mest. Men analyserna visar att det i första hand är inom jordbruk och fiske samt partihandel med livsmedel och alkoholfria drycker rörelsemarginalerna har ökat, medan de har minskat inom dagligvaruhandeln under senaste tiden. Inom livsmedelsindustrin har såväl vinstandelen som rörelsemarginalen minskat kraftigt. I avsaknad av data har det inte varit möjligt att studera hur prispåslaget (handelsmarginalerna) inom dagligvaruhandeln utvecklats.

Konjunkturinstitutet visar även att förändringar i energipriser, globala matpriser och växelkurs sedan 2022 haft en väsentligt större påverkan på livsmedelspriserna än tidigare. Den kraftiga ökningen i livsmedelspriserna förklaras inte enbart av att ökningen i energipriser och globala matpriser är större och försvagningen av växelkursen kraftigare, utan resultaten pekar på att det även skett en förändring i hur de svenska livsmedelspriserna reagerar på dessa förändringar.

---

² Med livsmedelskedjan avses i denna specialstudie, om inte annat nämns, branscherna jordbruk och fiske, livsmedelsindustrin, partihandel med livsmedel och alkoholfria drycker samt dagligvaruhandeln.

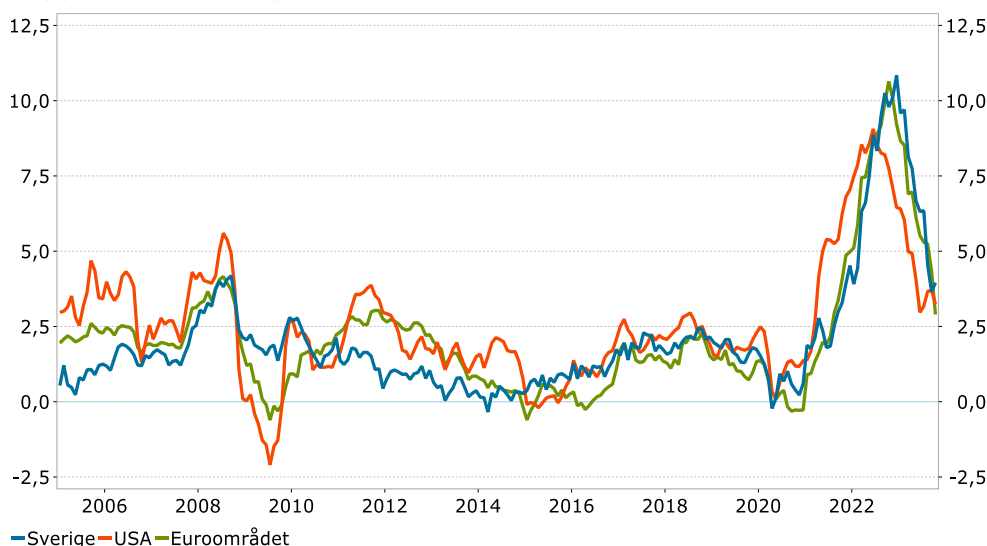
1 Inledning

Världsekonomin har de senaste fyra åren drabbats av en kombination av utbuds- och efterfrågechocker som har påverkat inflationen. Under covid-19-pandemin begränsades utbudet av varor och tjänster av olika produktionsstörningar. Dessutom innebar åtgärderna för att begränsa smittspridningen, tillsammans med den stora osäkerheten, att efterfrågan förändrades för många varor och tjänster. Efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina ökade priserna på energi och vissa råvaror dessutom kraftigt. Sammantaget har det medfört att priserna sedan 2021 stigit kraftigt i Sverige liksom i många andra länder (se diagram 1).³ Inflationen har därför legat på en betydligt högre nivå 2021–2023 än under de senaste fyra decennierna.

Den stora ökningen i konsumentpriser återspeglar bland annat en betydande ökning i priset på många råvaror och insatsvaror. Det kan exempelvis illustreras med de kraftigt stigande importpriserna under 2021 och 2022 (se diagram 2). Det har inneburit att företagens kostnader för att producera varor och tjänster har ökat.

Diagram 1 Konsumentpriser i valda länder och regioner

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

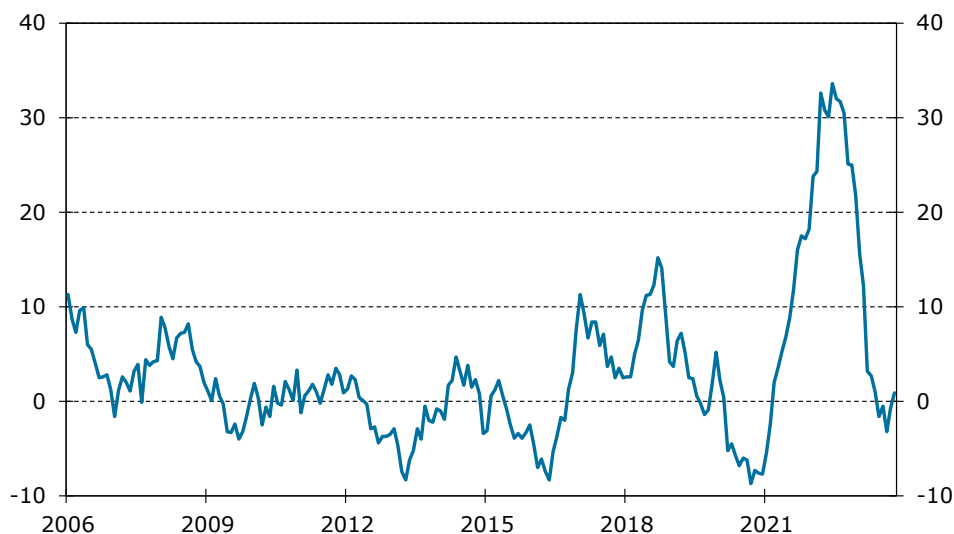
Källor: Eurostat, U.S. Bureau of Labor Statistics och Macrobond.

³ Se Konjunkturinstitutet (2023a) för en utförlig jämförelse av utvecklingen av konsumentpriserna i Sverige, Danmark, Norge, Finland, Tyskland, Frankrike, Spanien och euroområdet som helhet.

Diagram 2 Importpris

Årlig procentuell förändring av index, månadsvärden

Källa: SCB.

Samtidigt som priserna har stigit har vinsterna ökat till historiskt sett mycket höga nivåer inom näringslivet, dock med betydande variation mellan olika branscher. Tillsammans med de kraftigt stigande priserna har det väckt frågan om ifall priserna har ökat mer än vad som motsvarar de stigande produktionskostnaderna. I denna specialstudie analyseras denna fråga närmare. Analysen bygger på fyra specialstudier som Konjunkturinstitutet har tagit fram för att belysa olika aspekter av frågan, men utvidgar även analysen i olika avseenden.

Det är i sammanhanget viktigt att ha i åtanke att det finns många faktorer som, utöver kostnadsutvecklingen, påverkar företagens prissättning, till exempel vilken typ av marknad de verkar på, existerande kontrakt och kundrelationer. Det finns med andra ord inget skäl att utgå ifrån att företagen på kort sikt höjer sina produktpriser så mycket att det exakt kompenserar för ökade produktionskostnader. Priserna kan öka såväl mer som mindre än vad kompensation för stigande produktionskostnader implikerar.⁴

I specialstudien används olika begrepp för att analysera vinstutvecklingen. Dessa förklaras kortfattat i grårutan nedan.

Studien är strukturerad enligt följande. I avsnitt 2 analyseras utvecklingen i konsumentpriserna med hjälp av Konjunkturinstitutets prismodell. Dessutom redogörs för en internationell jämförelse av utvecklingen i konsumentpriserna. Utvecklingen för livsmedelspriserna analyseras närmare i två fördjupningar. I avsnitt 3 analyseras utvecklingen av lönsamheten inom näringslivet och olika branscher.

⁴ Se fördjupningen "Hur sätter företag sina priser?" i Konjunkturinstitutet (2022) för en mer ingående analys av företagens prissättningsbeteende.

Vinstandel och rörelsemarginal

Vinstandel

Vinstandelen utgörs av driftsöverskottet som andel och förädlingsvärdet. Vinstandelen mäter hur stor andel av förädlingsvärdet som tillfaller kapitalägarna. Driftsöverskottet ska bland annat användas för att ersätta förslitet kapital, täcka eventuella räntekostnader, samt ge ägarna en avkastning på det investerade kapitalet.⁵ Det saknas data över hur vinsterna fördelas på dessa olika poster.

Rörelsemarginal

Rörelsemarginalen utgörs av rörelseresultatet som andel av rörelseintäkterna. Rörelseresultatet beräknas genom att subtrahera rörelsekostnader, inklusive personalkostnader, från rörelseintäkter. Rörelseresultatet ska bland annat användas för att ersätta förslitet kapital, täcka eventuella räntekostnader, samt ge ägarna en avkastning på det investerade kapital.

---

⁵ Det innebär exempelvis att ett högre ränteläge medför att finansieringskostnaderna för det lånade kapitalet blir större. För att ägarnas avkastning på det egna kapitalet ska vara konstant behöver vinstandelen, allt annat lika, stiga. Driftsöverskottet skiljer sig från begreppet vinst så som det vanligtvis används i samband med bolagens årsredovisningar då bland annat finansiella poster (t.ex. räntekostnader) och avskrivningar på kapital inte har räknats bort. Med vinst avses i bolagens årsredovisningar ofta årets resultat, där bland annat avskrivningar på kapital och finansiella poster (t.ex. räntekostnader) har tagits hänsyn till.

2 Utvecklingen i konsumentpriserna

Den höga inflationen de senaste åren är ett internationellt fenomen och inget unikt för Sverige. Den höga inflationen i omvärlden förklaras dels av hög efterfrågan, dels av störningar i utbudet, vilket resulterat i bland annat höga råvarupriser och höga fraktpriser. Tillsammans med en försvagning av den svenska kronan har det bidragit till snabbt stigande importpriser i Sverige. Det har dels ökat kostnaderna för att producera olika varor och tjänster i Sverige, dels slagit direkt på konsumentpriserna. I avsnitt 2.1 nedan redovisas resultaten från en ekonomisk modell för att uppskatta hur högre importpriser och högre kostnader för att producera varor påverkar de svenska konsumentpriserna. I avsnitt 2.2 jämförs prisutvecklingen i Sverige med euroområdet samt ett antal europeiska länder.

2.1 De samlade konsumentpriserna har ökat i linje med produktionskostnaderna

I Konjunkturinstitutet (2023b) används en modellbaserad ansats för att analysera om företagen i Sverige har höjt priserna mer än kostnaderna ökat. Modellen används för att beräkna hur mycket olika produktpriser måste öka för att kompensera för ökade produktionskostnader i form av till exempel ökade priser på olika insatsvaror. I modellen delas näringslivets produktion in i drygt 40 produktgrupper. Produktionsprocessen antas vara sådan att företagen inte kan förändra hur mycket av olika produktionsfaktorer som används oavsett vad som händer med priserna på dessa. Att till exempel priser på insatsvaror ökar i förhållande till löner påverkar alltså inte hur olika produkter produceras. Dessutom hålls vinstandelen konstant i beräkningarna.

Modellen används för att beräkna hur ökade produktionskostnader påverkar olika produktpriser givet att de ökade kostnaderna förs vidare till kunderna fullt ut. De kostnadsökningar som beaktas är ökade importpriser, ökade arbetskostnader (per producerad enhet) och ökade priser på vissa svensktillverkade produkter där priserna i hög grad bestäms på internationella marknader. Till den senare kategorin hör produkter från jordbruk och skogsbruk, metallmalmer samt olika former av energi. Priserna på dessa produkter betraktas alltså inte som kostnadsbestämda i beräkningarna utan som en yttre förutsättning som påverkar kostnadsbilden för övrig produktion i Sverige.

I baskalkylen används kostnadsökningar för perioden andra kvartalet 2019 till andra kvartalet 2023. Anledningen till att välja det andra kvartalet 2023 är att det är det senaste kvartalet med data i nationalräkenskaperna vid tidpunkten för rapportens framställning. Motsvarande kvartal 2019 används som jämförelseperiod dels för att minimera effekten av eventuell säsongvariation i priserna, dels för att fånga upp förändringar i kostnader som skett till följd av covid-19-pandemin. Det är även under denna period som konsumentprisinflationen har ökat kraftigt.

De modellberäknade produktpriserna och importpriserna kan, tillsammans med skatter och handelns påslag, vägas samman till konsumentpriser. På så vis kan det alltså beräknas hur mycket konsumentpriserna hade ökat om kostnadsökningarna förts framåt till kunderna i relationen 1:1 enligt modellen.

Resultaten från baskalkylen redovisas i tabell 1. Modellberäkningarna visar att ökade importpriser och produktionskostnader i Sverige medför en uppgång i konsumentpriserna i termer av KPIF med 18,6 procent under perioden andra kvartalet 2019 till andra kvartalet 2023 om kostnaderna övervältras fullt ut.

I kolumn 3 i tabell 1 redovisas den faktiska utvecklingen av konsumentpriserna under motsvarande period som kostnadsökningarna ägt rum, det vill säga perioden andra kvartalet 2019 till andra kvartalet 2023. Under denna period ökade KPIF med 17,3 procent, det vill säga något mindre än den modellberäknade, kostnadsdrivna ökningen på 18,6 procent. Resultaten indikerar alltså att de samlade konsumentpriserna utvecklats ungefär i linje med kostnaderna under perioden. Intressant att notera är att för de flesta kategorier i KPI, förutom för energi, är den faktiska ökningen av priserna ungefär lika stor som den modellberäknade ökningen. Det kan också nämnas att en separat beräkning visar att den samlade konsumentprisutvecklingen även under den kortare perioden, andra kvartalet 2022 till andra kvartalet 2023, har varit ungefär i linje med kostnadsökningen.

Tabell 1 Konsumentpriser enligt baskalkyl respektive faktiska priser

Procentuell förändring för perioden andra kvartalet 2019 till andra kvartalet 2023 respektive procentenheter

Index	Modell	Faktisk förändring	Differens
KPIF	18,6	17,3	-1,3
KPIF-XE	18,5	16,8	-1,7
KPI-Varor	19,0	17,4	-1,6
KPI-Tjänster	18,4	16,9	-1,5
KPI-Boende	15,8	13,6	-2,2
KPI-Energi	20,0	25,0	5,0
Konsumtionsdeflatorn	17,3	17,2	-0,1

Anm. Energi i KPI avser drivmedel, el, fjärrvärme och pellets. Varor och tjänster exkluderar energi och konsumtionen direkt knuten till boendet som exempelvis hyror, reparationsvaror, renhållning, med mera. KPIF-XE är KPIF exklusive energi. Konsumtionsdeflatorn avser privata hushåll. Differensen avser den avrundade faktiska förändringen minus den avrundade modellberäknade utvecklingen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Sett till enskilda produkter är variationen dock stor. De faktiska priserna på vissa produktgrupper har ökat mer än i modellberäkningen, medan andra har ökat mindre. Tabell 2 visar några av de konsumentpriser där avvikelserna varit störst mellan den faktiska utvecklingen och den modellberäknade utvecklingen. Särskilt kan det noteras att priserna på livsmedel har ökat mer än i modellberäkningarna, vilket kan indikera att livsmedelspriserna har ökat mer än vad som skulle kunna förklaras av kostnadsökningen under perioden. I fördjupningen ”Utvecklingen i livsmedelspriserna” diskuteras livsmedelspriserna mer utförligt. I avsaknad av data har det inte varit möjligt att studera hur prispåslaget (handelsmarginalerna) inom dagligvaruhandeln utvecklats.

Tabell 2 Konsumentpriser för utvalda konsumtionskategorier

Procentuell utveckling för perioden andra kvartalet 2019 till det andra kvartalet 2023 respektive procentenheter

	Modell	Faktisk	Differens
Möbler och inredning	16,3	31,5	15,2
Varor och tjänster för hushållsunderhåll	17,1	27,6	10,5
Uppvärmning	21,3	29,6	8,3
Bostadsreparation	19,3	27,4	8,1
Livsmedel	22,8	28,8	6,0
Vård & utbildning	17,0	10,7	-6,3
Hyra och bostadsrättsavgift	13,8	6,8	-7,0
Fritidsvaror	16,5	6,9	-9,6
Transporttjänster	38,1	23,4	-14,7
Kommunikation	11,1	-7,3	-18,4

Anm. Differensen avser faktisk utveckling minus modellberäknad utveckling. Tabellen visar kategorier där differensen är större än +/-5 procentenheter. Den faktiska utvecklingen avser konsumtionsdeflaterer enligt nationalräkenskaperna. Bank- och försäkringsavgifter har inte tagits med i denna tabell på grund av svårigheten i att mäta både kostnader och priser för tjänstekategorin.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Det har även gjorts ett antal alternativa modellberäkningar i analysen för att ge en förståelse för i vilken utsträckning olika kostnadsökningar driver resultaten i baskalkylen (se tabell 3).

Modellberäkningarna visar att nästan hälften av konsumentprisökningen under perioden andra kvartalet 2019 till andra kvartalet 2023, ca 9 procentenheter, kan förklaras av ökade arbetskostnader (enhetsarbetskostnader). På samma sätt motsvarar högre importpriser enskilt taget en uppgång i KPIF med 7,4 procentenheter, medan energipriserna motsvarar en uppgång med 2,2 procentenheter.⁶

Analysen är gjord på en relativt aggregerad nivå och de modellbaserade beräkningarna innehåller betydande moment av osäkerhet. Resultaten ska därför ses som indikativa och inte som ett definitivt svar på om konsumentpriserna har ökat mer än vad som motsvarar ökningen av produktionskostnaderna under perioden.

---

⁶ Mot bakgrund av de stora uppgångar i energipriser som varit, kan bidraget från energipriserna möjligtvis uppfattas som litet. Med anledning av detta kan det lyftas fram att energipriserna var som högst under fjärde kvartalet 2022, men föll sedan kraftigt fram till andra kvartalet 2023. Mellan andra kvartalet 2019 och andra kvartalet 2023 steg energipriserna i KPI-korgen med 25%.

Tabell 3 Konsumentpriser vid alternativa antaganden än baskalkylen

Procentuell utveckling för perioden andra kvartalet 2019 till andra kvartalet 2023

Antagande	KPIF	KPIF exklusive energi
Baskalkyl	18,6	18,5
Enbart högre energipriser	2,2	0,7
Enbart högre enhetsarbetskostnader	9,1	9,0
Enbart högre importpriser	7,4	7,5
Faktisk utveckling	17,3	16,8

Källor: Konjunkturinstitutet och SCB.

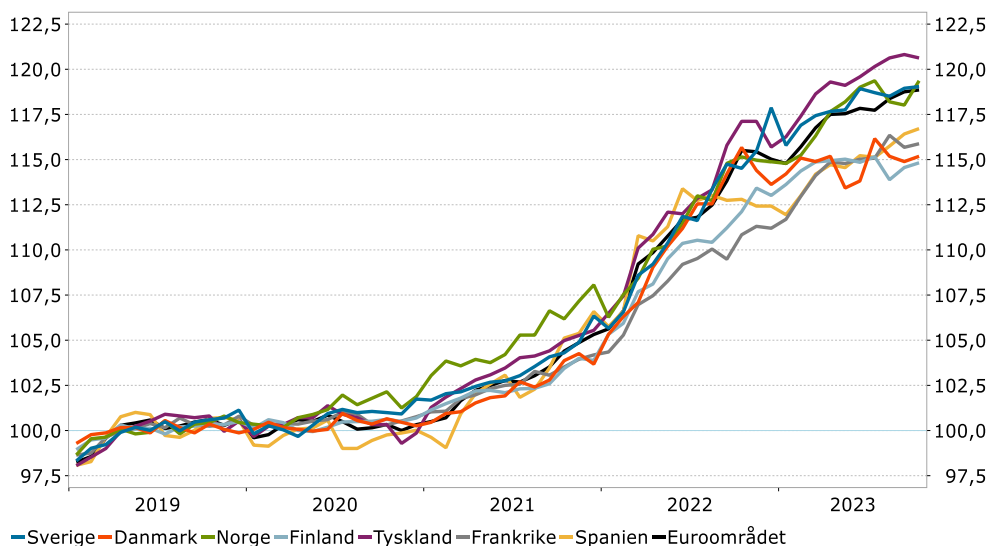
2.2 Priserna har ökat i linje med andra länder

I Konjunkturinstitutet (2023a) jämförs utvecklingen av konsumentpriserna i Sverige med utvecklingen av konsumentpriserna i euroområdet som helhet samt för ett urval av länder. Om priserna har stigit mer i Sverige än i andra länder kan det indikera att prisökningarna överstigit kostnadsökningarna eftersom många av de chocker som drabbat ekonomierna varit gemensamma.

Konsumentpriserna i Sverige har i princip ökat lika mycket som i euroområdet (se diagram 3), men exklusive energi har priserna ökat mer i Sverige än i samtliga länder som ingår i jämförelsen.

Diagram 3 Konsumentpriser i valda länder och regioner

Index 2019=100, månadsvärden

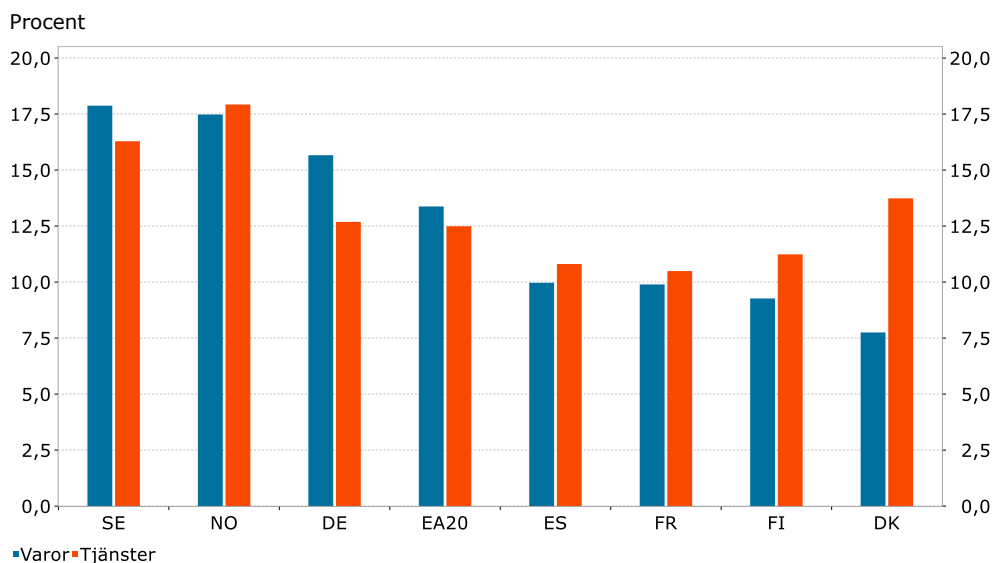
Anm. Konsumentpriser enligt HIKP.

Källor: Eurostat och Macrobond.

I både Sverige och Norge har såväl varu- som tjänstepriserna ökat mer än i de övriga jämförelseländerna. En del av prisökningarna beror sannolikt på de växelkursförsvagningar som skett i både Sverige och Norge. En svagare växelkurs innebär att import blir dyrare, vilket leder till högre konsumentpriser. Denna effekt är mer påtaglig för produktgrupper som har ett stort importinnehåll, vilket är fallet för många typer av

varor. Det är dock inte möjligt att med bakgrund av analysen kvantifiera i vilken utsträckning växelkursen har bidragit till en högre prisutveckling i Sverige. Det är viktigt att notera att det finns skillnader i prisökningarna även mellan Danmark, Finland, Tyskland, Frankrike och Spanien trots att de har gemensam valuta.⁷ Skillnaderna mellan länder kan bero på exempelvis skillnader i näringslivsstruktur, konsumtionsmönster och finanspolitik. Den övergripande slutsatsen är att de skillnader som finns mellan Sverige och övriga länder är relativt begränsade.

Diagram 4 Sammanlagda konsumentprisökningar i valda länder och regioner sedan 2019 till och med oktober 2023

Anm. Förkortningarna avser följande länder och regioner: Sverige (SE), Danmark (DK), Norge (NO), Finland (FI), Tyskland (DE), Frankrike (FR), Spanien (ES) och Euroområdet (EA20). Varor avser industrivaror (non-energy industrial goods).

Källor: Eurostat och Macrobond.

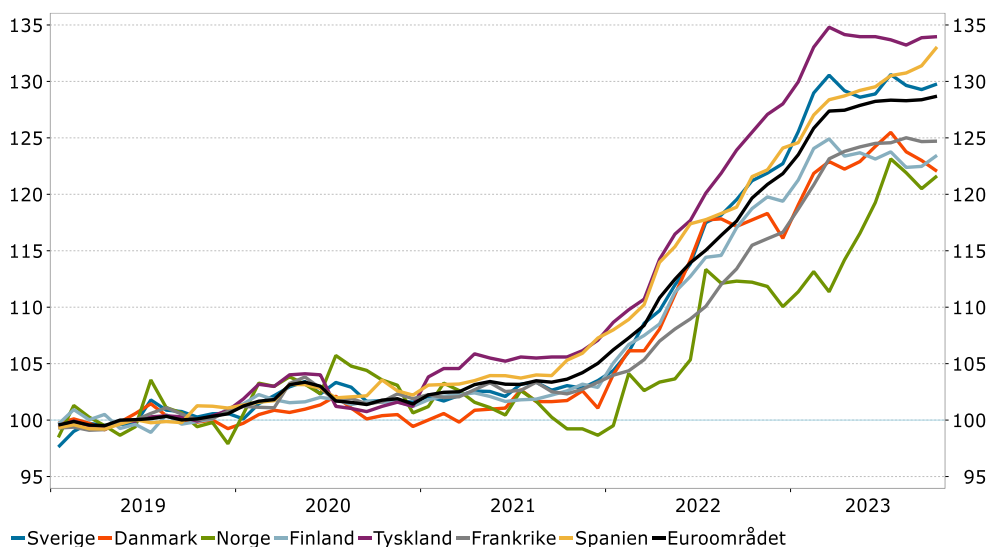
⁷ Även om Danmark inte har euro som valuta, tillämpas i Danmark en penning- och valutapolitik för att upprätthålla en fast växelkurs mellan danska kronor och euro.

Utvecklingen i livsmedelspriser

Livsmedelspriserna steg markant i Sverige under 2022 och 2023 liksom i andra länder. Prisutvecklingen i Sverige har utvecklats ungefär i linje med euroområdet (se diagram 5). Priser på vissa livsmedel, till exempel fisk och alkoholfria drycker, har stigit betydligt mer i Sverige än i euroområdet, medan priserna för andra produkter, till exempel för oljor och fetter, har stigit mindre.⁸

Diagram 5 Livsmedelspriser inklusive alkoholfria drycker i valda länder och regioner

Index 2019=100, månadsvärden

Källor: Eurostat och Macrobond.

De svenska livsmedelspriserna har sammantaget ökat mer än i Finland, Danmark, Norge och Frankrike men mindre än i Tyskland och Spanien. Över lag tycks de europeiska livsmedelspriserna ha konvergerat under de senaste åren. I Konjunkturinstitutet (2023a) visas att de länder som hade en förhållandevis låg prisnivå för livsmedel 2019 också har haft en högre prisutveckling än länderna som hade en högre initial prisnivå. Då prisnivån på livsmedel i Sverige 2019 var lägre än i Danmark och Norge har de senaste årens prisökningar inneburit att prisnivån i Sverige har närmat sig prisnivån i de nämnda länderna.

En stor del av den gemensamma uppgången i livsmedelspriserna kan förklaras av bland annat högre internationella råvarupriser och högre energipriser. Beräkningar med Konjunkturinstitutets prismodell visar att högre produktionskostnader skulle vara förenligt med en prisökning på 22,8 procent för livsmedel under perioden andra kvartalet 2019 till andra kvartalet 2023 om de övervältrades fullt ut. Detta är

⁸ Se Konjunkturinstitutet (2023a).

6 procentenheter mindre än den faktiska prisökningen på 28,8 procent.⁹ Även den faktiska prisökningen under perioden andra kvartalet 2022 till andra kvartalet 2023 är högre än den som enligt modellen kan förklaras av ökade kostnader.¹⁰ Modellberäkningarna visar alltså att de faktiska livsmedelspriserna ökade mer än vad som motsvarar de ökade kostnaderna under perioden.

När det gäller bearbetade livsmedel indikerar beräkningar dessutom att stora prisökningar på livsmedel i producentled kan vara en delförklaring till högre livsmedelspriser. Under perioden andra kvartalet 2019 till andra kvartalet 2023 ökade producentpriserna på bearbetade livsmedel med 37,4 procent, vilket är knappt 15 procentenheter mer än vad som enligt prismodellen kan förklaras av ökande kostnader.

Totalt inom hela livsmedelskedjan steg den genomsnittliga rörelsemarginalen, som ges av kvoten mellan rörelseresultatet och rörelseintäkter (se gråruta i kapitel 1), med cirka 0,7 procentenheter mellan 2019 och 2022 (se diagram 6).¹¹ Det bör samtidigt noteras att rörelsemarginalen 2019 var relativt låg. Jämförs i stället med genomsnittet för rörelsemarginalen sedan 2008 är uppgången inte anmärkningsvärd, även om den 2022 ligger på en hög nivå ur historiskt perspektiv. Rörelsemarginalen har sedan minskat något under det första halvåret 2023.

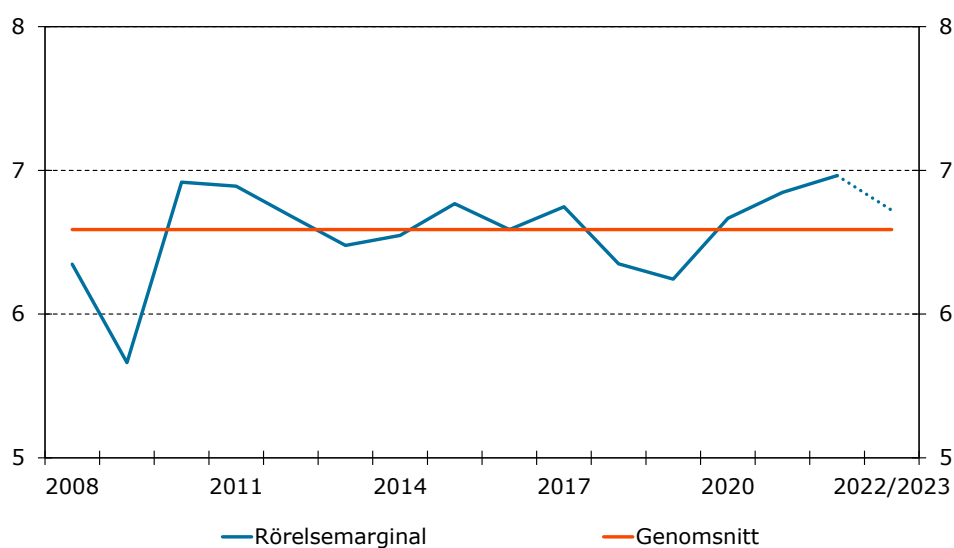
⁹ Se Konjunkturinstitutet (2023b)

¹⁰ 14,9 procent i faktiskt ökning jämfört med 10,7 procent enligt prismodell.

¹¹ Livsmedelskedjan består av jordbruk och fiske; livsmedelsindustrin; partihandel med livsmedel och alkoholfria drycker; och dagligvaruhandel. Se även SCB (2023) för en beskrivning av underliggande data.

Diagram 6 Rörelsemarginal i livsmedelskedjan

Procent, årsvärden och genomsnitt

Anm. Prickad linje 2022/2023 avser genomsnittlig rörelsemarginal under perioden tredje kvartalet 2022 till andra kvartalet 2023. Genomsnitt visar medelvärdet för hela perioden 2008 till 2022/2023. Data för helåren 2008–2018 är från SCB:s företagsstatistik. Data för rörelsemarginaler för 2019 och framåt är en särleverans från SCB från statistikprodukten "Ekonomisk statistik på kvartal". Den underliggande data som används bygger på delvis preliminära beräkningar.

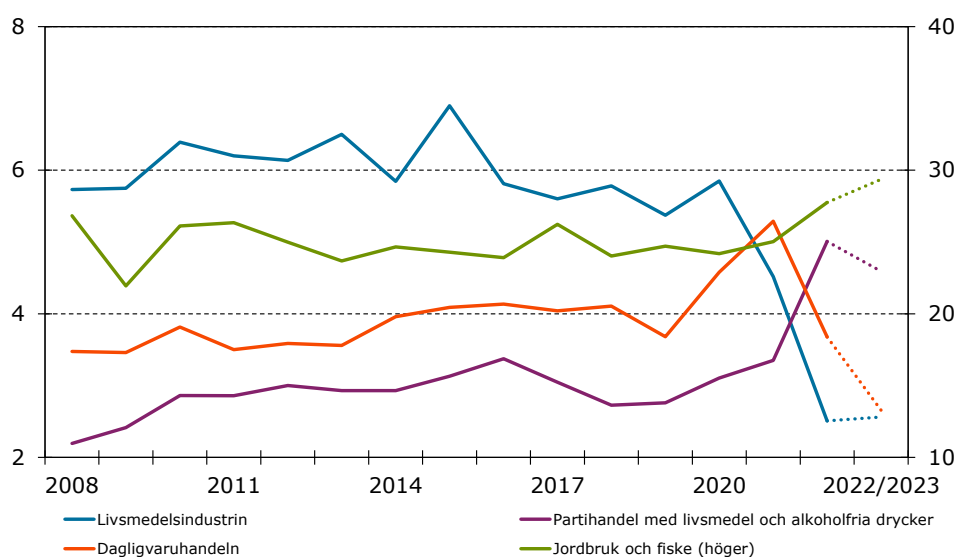
Källa: SCB och Konjunkturinstitutet.

Utvecklingen sedan 2019 varierar mellan de olika leden i livsmedelskedjan (se diagram 7). Inom jordbruk och fiske, samt inom partihandeln, steg rörelsemarginalen mellan 2019 och 2022. Medan den fortsatte att stiga i jordbruk och fiske under första halvåret 2023, föll den inom partihandel med livsmedel och alkoholfria drycker. Under senaste tiden har rörelsemarginalen legat på en historiskt sett mycket hög nivå inom framför allt partihandel med livsmedel och alkoholfria drycker, men även inom jordbruk och fiske. Inom livsmedelsindustrin¹² har rörelsemarginalen fallit kraftigt sedan 2019 och ligger 2023 väsentligt under sitt historiska genomsnitt. Inom dagligvaruhandeln ökade rörelsemarginalen kraftigt under covid-19-pandemin, men föll efter 2021 och ligger 2023 betydligt under sitt historiska genomsnitt.

¹² Tillverkning av livsmedel och alkoholfria drycker.

Diagram 7 Rörelsemarginaler för leden i livsmedelskedjan

Procent

Anm. Prickad linje 2022/2023 avser genomsnittlig rörelsemarginal under perioden tredje kvartalet 2022 till andra kvartalet 2023. Livsmedelsindustrin innefattar tillverkning av livsmedel och alkoholfria drycker. Data för helåren 2008–2018 är från SCB:s företagsstatistik. Data för rörelsemarginaler för 2019 och framåt är en särleverans från SCB från statistikprodukten "Ekonomisk statistik på kvartal". Den underliggande data som används bygger på delvis preliminära beräkningar.

Källa: SCB och Konjunkturinstitutet.

Utvecklingen för de olika branschernas rörelsemarginaler kan jämföras med utvecklingen av branschernas vinstandelar, även om dessa är olika mått (se avsnitt 1).¹³ Data för rörelsemarginaler och vinstandelar har dock lite olika branschindelningar, vilket försvårar jämförelsen. I branschen jordbruk, skogsbruk, fiske har vinstandelen varit relativt hög under de senaste åren, medan vinstandelen i livsmedelsindustrin har varit betydligt lägre än normalt.¹⁴ Sammanfattningsvis tycks till stor del förändringarna i vinstandelar i dessa delar av livsmedelskedjan vara konsistenta med förändringarna i rörelsemarginalerna.

Efter den kraftiga ökningen i priserna har konsumtionsmönstret inom dagligvaruhandeln förändrats kraftigt.¹⁵ Hushållen handlar mindre, köper billigare produkter och handlar i större utsträckning i lågprisbutiker. Detta kan ha inneburit att företagen i de olika leden av livsmedelskedjan höjt marginalerna på enskilda produkter för att täcka

¹³ Se Konjunkturinstitutet (2023c) för data över olika branschernas vinstandelar samt bilaga 1 i denna rapport.

¹⁴ Driftsöverskottet som andel av förädlingsvärdet. Se vidare avsnitt 1 för en definition av vinstandel. Vinstandelen finns endast för handeln i stort. En stor del av handeln utgörs av detalj- och partihandel som inte är dagligvaruhandel och partihandel med livsmedel. Det är därmed inte meningsfullt att jämföra med denna bransch.

¹⁵ Christian Jörgensen och Eric Rehn berör denna fråga i en kommande rapport inom ramen för Konkurrensverkets uppdragsforskning.

fasta kostnader. Det skulle medföra att priserna stigit mer än vad som enbart motsvarar de ökade kostnaderna för att bibehålla deras rörelsemarginaler.¹⁶

Det är Konjunkturinstitutets sammantagna bedömning av ovanstående att konsumentpriserna på livsmedel troligtvis har ökat mer än vad som kan förklaras enbart av de ökade kostnaderna. Denna slutsats baseras i första hand på de modellberäkningar som gjorts med Konjunkturinstitutets prismodell, som tyder på att livsmedelspriserna har ökat med 6 procentenheter mer än vad som förklaras av högre produktionskostnader. Men det stöds även av att rörelsemarginalerna inom livsmedelskedjan som helhet har ökat något. Det är däremot svårare att med säkerhet bedöma var i livsmedelskedjan priserna har ökat mest. Det är i första hand inom jordbruk och fiske samt partihandel med livsmedel och alkoholfria drycker rörelsemarginalerna har ökat, medan de har minskat inom dagligvaruhandeln sedan covid-19-pandemin. Inom livsmedelsindustrin har såväl vinstandelen som rörelsemarginalen minskat kraftigt.

---

¹⁶ Om ett livsmedelsföretag till exempel har samma procentuella påslag (dvs. skillnaden mellan inköpspris och försäljningspris) för alla produkter kommer påslaget i kronor att vara högre för dyrare produkter. I en sådan situation kommer företagets rörelsemarginal att minska om kunderna byter till billigare varor (givet att företaget har fasta kostnader såsom lokalhyra och arbetskostnader som behöver täckas av påslaget). För att upprätthålla samma rörelsemarginal skulle då företaget behöva höja sina försäljningspriser, trots att produktionskostnader inte har stigit.

Större genomslag av internationella prisförändringar på svenska livsmedelspriser

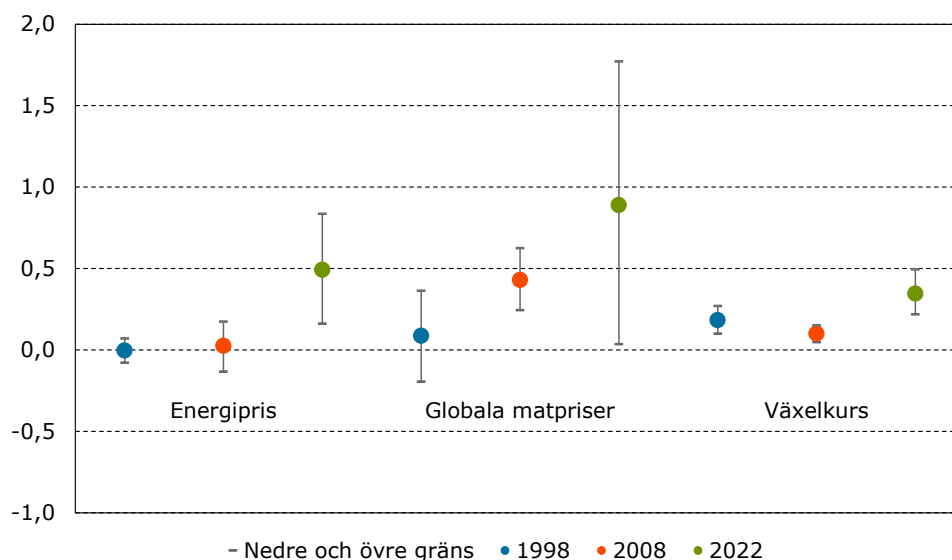
I Konjunkturinstitutet (2023d) analyseras effekten av oförutsedda förändringar i energipriserna, globala matpriserna och växelkursen på de svenska livsmedelspriserna.

Analysen visar att genomslaget av de studerade chockerna på svenska livsmedelspriser har ökat de senaste åren, framför allt sedan början på 2022. Den kraftiga ökningen i livsmedelspriserna förklaras alltså inte enbart av att storleken på chockerna till internationella priser och växelkursen har förändrats, utan resultatet pekar på att det även skett en förändring i hur de svenska livsmedelspriserna reagerar på dessa chocker.

Resultaten tyder på ett större genomslag på de svenska livsmedelspriserna från såväl chocker till energipriserna, globala matpriserna och växelkurs under 2022 jämfört med tidigare. Detta illustreras i diagram 8 där det maximala genomslaget för en chock 2022 (se gröna punkter) jämförs med en motsvarande chock och efterföljande genomslag 2008 respektive 1998. Medan resultatet pekar på att en chock till energipriserna tidigare hade en obefintlig effekt på livsmedelspriserna, steg det maximala genomslaget av en energiprischock till cirka 50 procent i oktober 2022. Det maximala genomslaget från chocker till globala matpriser och växelkurs på de svenska livsmedelspriserna ungefär fördubblades till 90 respektive 30 procent.

Diagram 8 Maximalt genomslag på svenska livsmedelspriser

Procentenheter

Anm. Grå vertikala strecken visar 68-procentiga trovärdiga intervall (bayesianska konfidensintervall).

Källa: Konjunkturinstitutet.

3 Lönsamhetens utveckling

Resultaten i föregående avsnitt tyder på att konsumentpriserna sammantaget inte har ökat mer än vad som kan förklaras av företagens ökade produktionskostnader under den undersökta perioden. Samtidigt kan det konstateras att vinstandelen i näringslivet som helhet har ökat markant sedan 2019 och att den under den senaste tiden legat på en historiskt mycket hög nivå (se diagram 9). Företagens rörelsemarginaler har också ökat under perioden och ligger även de på en historiskt sett mycket hög nivå, även om de minskade något under första halvåret 2023 (se diagram 10).

De ökande vinsterna kan ses som en indikation på att produktpriserna i näringslivet, det vill säga priset på de varor och tjänster som företagen producerar, som helhet har ökat mer än produktionskostnaderna under perioden.¹⁷ Det kan förefalla paradoxalt med tanke på att modellberäkningarna tyder på att konsumentpriserna inte har ökat mer än kostnadsökningarna.

Det är viktigt att ha i åtanke att de svenska hushållen endast konsumerar runt 30 procent av det mervärde som produceras i de svenska företagen (förädlingsvärdet).¹⁸ Sammansättningen av det som produceras i näringslivet skiljer sig alltså markant åt från det som hushållen konsumerar och som därmed ingår i KPIF. Den stigande vinstandelen i näringslivet som helhet kan alltså vara en följd av prisuppgångar på sådan produktion som inte i första hand riktar sig till svenska konsumenter.¹⁹

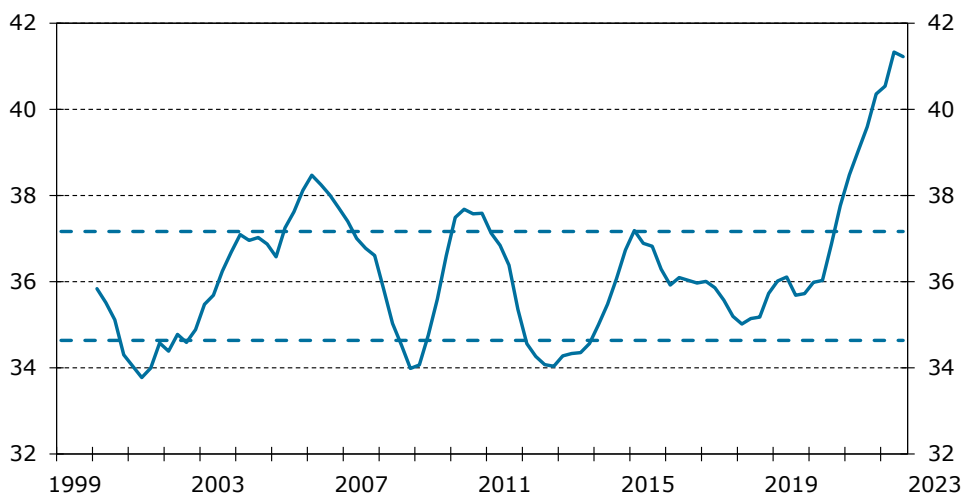
¹⁷ Produktpriset är det pris som svenska producenter erhåller när de säljer sin produkt. Det beräknas genom en sammanvägning av hemmamarknadspris och exportpris. Försäljningen sker ofta till andra företag i Sverige eller i utlandet och produktpris är därmed inte samma sak som konsumentpris.

¹⁸ År 2019 användes ungefär tre tiondelar av det svenska förädlingsvärdet för hushållskonsumtion. Cirka fyra tiondelar av förädlingsvärdet exporteras, medan resten används för offentlig konsumtion och investeringar. Se Konjunkturinstitutet (2023b).

¹⁹ Vinstandelen kan öka om driftöverskottet från export ökar i förhållande till det förädlingsvärde som exporteras, samtidigt som driftöverskottet från den inhemska försäljningen är konstant i förhållande till förädlingsvärdet som konsumeras av hushållen. Anta exempelvis att en andel x av produktionen konsumeras av hushållen, medan den resterande andelen $(1 - x)$ exporteras. Då kan vinstandelen skrivas som $VA_t = x \cdot VA_t^H + (1 - x)VA_t^E$, där VA_t^H är vinstandelen på hemmamarknaden och VA_t^E är vinstandelen på exportmarknaden. Givet att andelen a är konstant kommer VA_t att stiga när VA_t^E stiger, även om VA_t^H är oförändrad.

Diagram 9 Vinstandel näringslivet

Fyra kvartals glidande medelvärde, procent

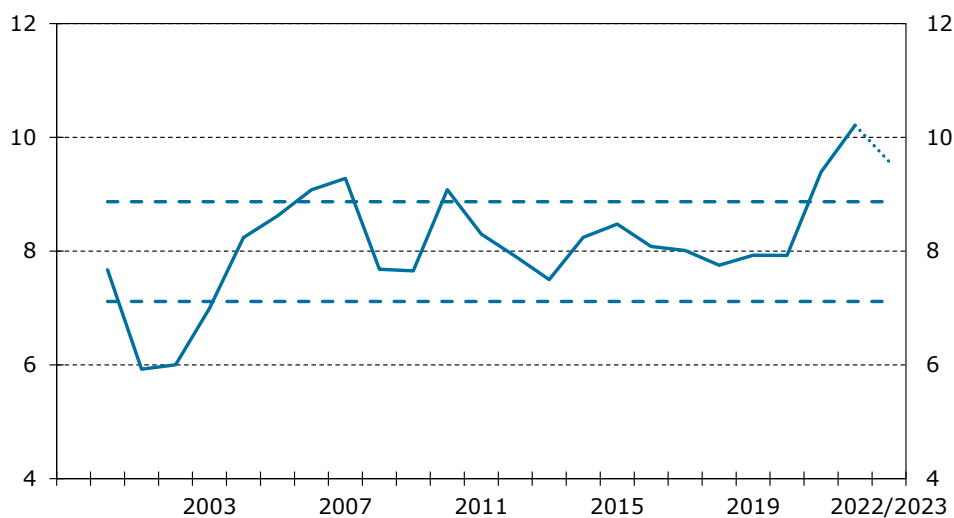

Anm. Streckad linje anger +/-1 standardavvikelse från ett historiskt medelvärde.

Källa: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 10 Rörelsemarginal näringslivet

Procent

Anm. Prickad linje 2022/2023 avser genomsnittlig rörelsemarginal under perioden tredje kvartalet 2022 till andra kvartalet 2023. Streckad linje anger +/- 1 standardavvikelse från ett historiskt medelvärde. Data för helåren 2008–2018 är från SCB:s företagsstatistik. Data för rörelsemarginaler för 2019 och framåt är en särleverans från SCB från statistikprodukten "Ekonomisk statistik på kvartal". Den underliggande data som används bygger på delvis preliminära beräkningar.

Källa: SCB och Konjunkturinstitutet.

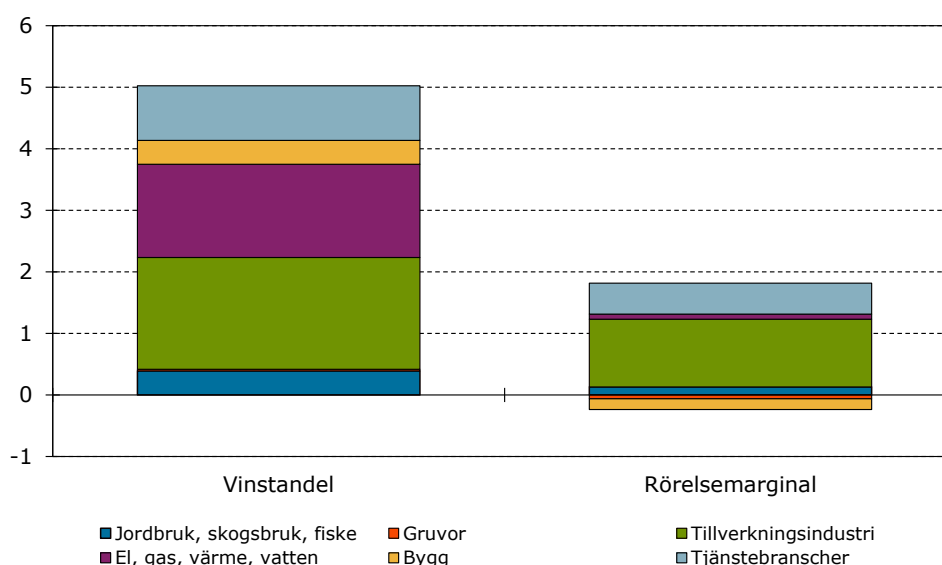
Det är stora skillnader mellan branscher i hur vinstandelen och rörelsemarginalen har utvecklats sedan 2019. Diagram 11 illustrerar vilka branscher som bidrog till uppgången i vinstandelen respektive rörelsemarginalen från 2019 till det genomsnittliga värdet för perioden tredje kvartalet 2022 till andra kvartalet 2023. Merparten av

uppgången i vinstandelen med drygt 5 procentenheter förklaras av stigande vinster inom tillverkningsindustrin samt el, gas, värme och vatten. Bidraget från tjänstebranscherna är dock också betydande och förklarar nästan en femtedel av uppgången. När det gäller rörelsemarginalerna förklaras mer än två tredjedelar av den totala ökningen i rörelsemarginalen av tillverkningsindustrin, men även tjänstebranscherna står för en betydande del av uppgången.

Nedan belyses ett antal branscher mer ingående. Diskussionen baseras delvis på bilaga 1 där en sammanställning av olika lönsamhetsmått för drygt 20 olika branscher presenteras.

Diagram 11 Bidrag till förändring i vinstandel och rörelsemarginal

Förändring i procentenheter

Anm. Jämförelse är mellan helår 2019 och genomsnittliga värdet under perioden tredje kvartalet 2022 till andra kvartalet 2023.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

HÖGA VÄRLDSMARKNADSPRISER OCH EN SVAG KRONA DRIVER UPP VINSTERNA INOM FLERA BRANSCHER

Den kraftiga uppgången i elpriserna de senaste åren har inneburit att vinstandelen har ökat mycket kraftigt i branschen el, gas, värme och vatten. Även inom delar av industrin har vinstandelen ökat markant sedan 2019. Det gäller i första hand skogsindustrin samt kemi, petroleum och läkemedel, men även i stål- och metallindustrin samt industri för övriga maskiner. Vinstandelarna har också stigit mycket inom jordbruk, skogsbruk och fiske. För dessa branscher ger olika lönsamhetsmått en samstämmig bild av att lönsamheten har ökat kraftigt (se även tabell 4).

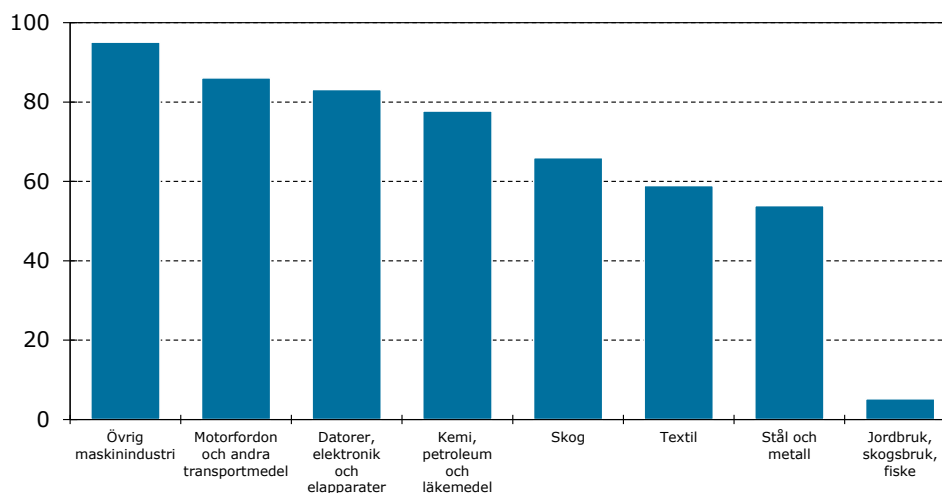
För flertalet av ovannämnda branscher gäller att priserna i stor utsträckning bestäms på världsmarknaden. Dessutom har flera av de marknader branscherna verkar på karaktäriserats av utbudsstörningar och i vissa fall en relativt kraftig ökning av efterfrågan i samband med covid-19-pandemin. En stor del av produktionen inom dessa branscher exporteras och många företag har gynnats av höga priser på internationella marknader (se diagram 12). Samtidigt har de senaste årens försvagning av den svenska kronan ökat priserna på en del varor uttryckt i svenska kronor eftersom

exportpriserna normalt sätts i utländsk valuta. Under dessa omständigheter bör inte höga produktpriser i svenska kronor nödvändigtvis tolkas som att företagen aktivt höjt priserna mer än produktionskostnaderna ökat, då svenska företag inte kan påverka vare sig världsmarknadspriset eller växelkursen.

Diagram 12 Exportandel i ett urval av branscher

Procentenheter

Källa: SCB.

Ett exempel är virke, som produceras inom skogsindustrin, och är en relativt homogen vara. Priset för virke bestäms i stor utsträckning av världsmarknadspriset och steg kraftigt efter pandemins utbrott, delvis som en följd av en ökad efterfrågan och delvis på grund av problem på utbudssidan. Därmed steg även vinsterna i branschen kraftigt, utan att det för den delen nödvändigtvis drevs av ett förändrat prissättningsbeteende. Ett annat exempel är jordbruk där exportandelen visserligen är relativt liten. Trots detta sätts priser på jordbruksprodukter i allmänhet utifrån världsmarknadspriserna, vilket har bidragit till högre vinster.²⁰

HÖGRE KAPITALKOSTNADER KAN LIGGA BAKOM STIGANDE VINSTANDEL I VISSA BRANSCHER

Vinstandelen och rörelsemarginalen ska utöver avkastning till ägarna också täcka finansiella kostnader, till exempel räntekostnader, och kostnader för ersättning av förslitet kapital. I flera branscher där vinstandelen stigit markant är det troligt att kapitalkostnaderna också har stigit. Inom exempelvis skogsbruk är mycket kapital uppbundet i mark och maskiner som används för att avverka skogen. Även skogsindustrin, som vidareförädlar produkter från skogsbruket, är mycket kapitalintensiv. Det gäller för flera andra branscher inom tillverkningsindustrin, men även jordbruk. Om

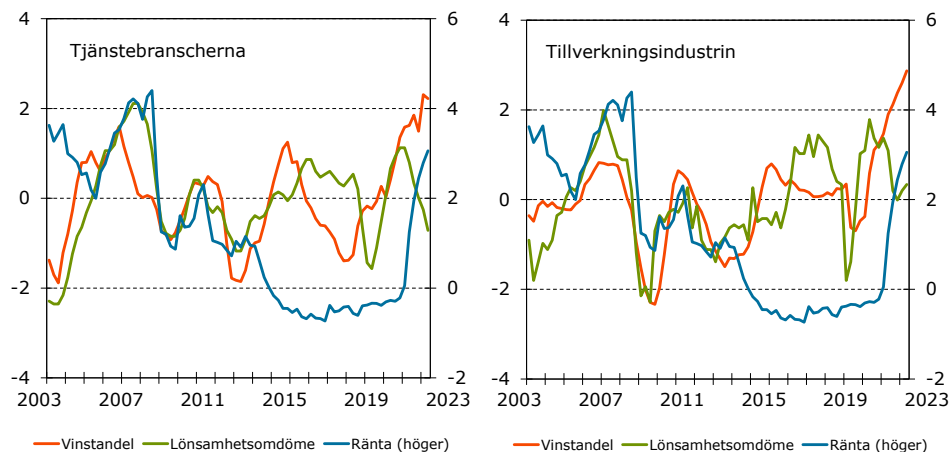
²⁰ Många produkter som produceras inom jordbruket är förhållandevis enkla att substituera mot produkter från konkurrerande producenter. Det innebär att företag skulle riskera att förlora stora marknadsandelar om priset sätts högt i förhållande till priset som konkurrenterna sätter. Samtidigt som företag på denna typ av marknad inte kan sätta ett pris som överstiger världsmarknadspriset på produkten, har det inte heller något incitament att sätta ett lägre pris (om de kan sälja den önskade volymen till världsmarknadspriset). Det innebär att det inhemska producentpriset på dessa varor påverkas av världsmarknadspriset.

kostnaderna för kapital och räntekostnaderna stiger kan det innebära att vinstandelen och rörelsemarginalen stiger. Att dessa stiger implicerar inte nödvändigtvis att företagen har höjt priserna mer än produktionskostnaderna, i den mån kapitalkostnaderna och finansiella kostnader betraktas som en del av produktionskostnaderna i en vidare bemärkelse. Det finns dock inte statistiskt underlag för att avgöra hur mycket kapital- och räntekostnaderna har stigit.

I diagram 13 illustreras utvecklingen av vinstandelar tillsammans med lönsamhetsomdömen och den ettåriga statsobligationsräntan, för tjänstebranscherna respektive tillverkningsindustrin. Vinstandelarna har historiskt varit på en relativt hög nivå när lönsamhetsomdömet är på relativt höga nivåer. Utvecklingen för dessa två variabler har dock gått isär sedan första kvartalet 2022: lönsamhetsomdömen har fallit tillbaka medan vinstandelar har stigit. Det är oklart vad som ligger bakom denna divergens, men en möjlig förklaring är stigande kapitalkostnader.

Diagram 13 Vinstandel, lönsamhetsomdöme och ränta

Procent och netttotal

Anm. Räntan avser räntan för ettårig svensk statsobligation. Lönsamhetsomdömen är från Konjunkturbarometern och det är det s.k. nettotalet som används (säsongrensat). Vinstandelen beräknas med data från Nationalräkenskaperna och serien representerar ett fyra kvartals glidande medelvärde.

Källor: SCB, Konjunkturinstitutet och Riksbanken.

HANDELN DRIVER UPP VINSTER INOM TJÄNSTEBRANSCHERNA

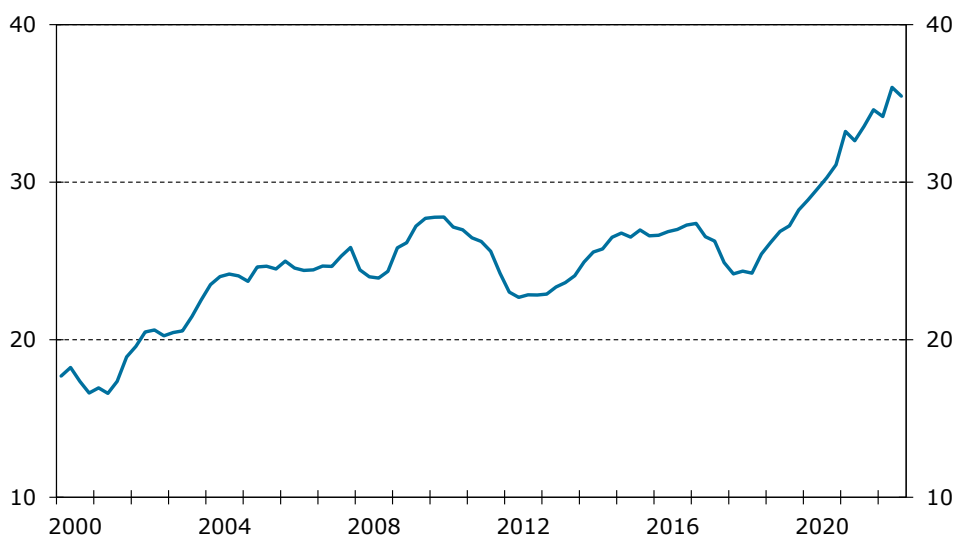
Inom de mer konsumentnära tjänstebranscherna har vinstandelen och rörelsemarginalerna i stort ökat. Inom vissa delar av tjänstesektorn är dock dessa på mycket låga nivåer ur ett historiskt perspektiv. Det gäller framför allt inom transporttjänster, hotell- och restaurangtjänster samt kultur, nöje och fritid, där vinstandelen var tydligt lägre än normalt enligt det genomsnittliga värdet för perioden tredje kvartalet 2022 till andra kvartalet 2023. I samband med covid-19-pandemin minskade vinstandelen kraftigt inom hotell- och restaurangtjänster och även om vinstandelen har återhämtat sig något, är den fortfarande negativ och väsentligt lägre än det historiska genomsnittet.

Uppgången i tjänstesektorns vinstandel och rörelsemarginal drivs främst av handeln. När covid-19-pandemin bröt ut var vinstandelen i handeln något högre än sitt historiska medelvärde. Eftersom pandemirestriktionerna och rekommendationerna som infördes framför allt hindrade hushåll från att konsumera kontaktnära tjänster, som restaurangbesök och fritidstjänster, gynnades delar av handeln av en ökad efterfrågan

och vinstandelen steg. Vinstandelen inom handeln har dock fortsatt att öka även efter pandemin och ligger på en historiskt sett hög nivå (se diagram 14). Även rörelsemarginalerna steg efter 2019 för handeln som helhet, men verkar ha minskat något under det första halvåret 2023.

Diagram 14 Vinstandel handeln

Fyra kvartals glidande medelvärde, procent

Källa: SCB och Konjunkturinstitutet.

Dekomponering av priset på förädlingsvärdet

KPI mäter förändringen i priset på de varor och tjänster som de svenska hushållen *konsumerar*. Om man vill studera förändringar i priset på de varor och tjänster som *produceras* i svensk ekonomi används ibland förädlingsvärdedeflatorn. Förädlingsvärdedeflatorn mäter förändringen i priset på det mervärde som företagen producerar (förädlingsvärdet) och exkluderar alltså kostnaden för de insatsvaror som företagen använder i produktionen. En analys av förädlingsvärdedeflatorn kan bidra med information om i vilka branscher priserna har ökat, utöver de prisökningar som följt av ökade insatsvarupriser. I Konjunkturinstitutet (2023c) görs en sådan analys för näringslivet som helhet och för ett urval av branscher.

Diagram 15 visar att förädlingsvärdedeflatorn för näringslivet som helhet började stiga kraftigt under det andra halvåret 2022. Det var alltså inte bara priset på de insatsvaror som företagen använder i produktionen som steg, utan även priset på det mervärde som skapas i de svenska företagen ökade.

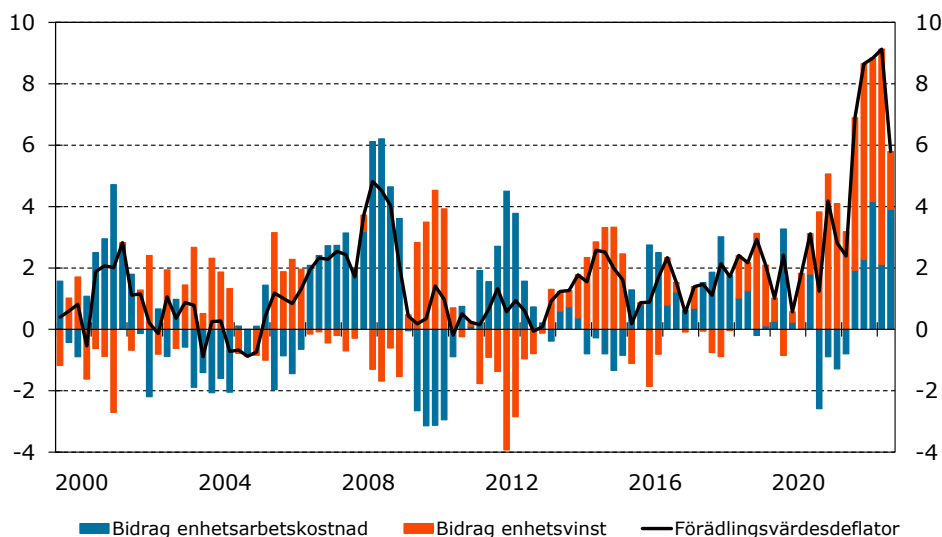
Förändringen i förädlingsvärdedeflatorn kan brytas ner i vinster per producerad enhet (enhetsvinster) och arbetskraftskostnader per producerad enhet (enhetsarbetskostnader). Enhetsvinsterna ska även täcka ränteutgifter och andra kapitalkostnader. Som illustreras i diagram 15 utgör en uppgång i enhetsvinsterna en betydande del av uppgången i förädlingsvärdedeflatorerna. Även om utvecklingen i enhetsvinster har varierat över tid, har ökningen de senaste åren varit mycket stor även i ett historiskt perspektiv. Den kraftiga ökningen av enhetsvinsterna i förhållande till enhetsarbetskostnaderna har inneburit att vinstandelen i näringslivet ökat kraftigt.

Det bör noteras att ett positivt bidrag från enhetsvinster inte kan tolkas som att ökade enhetsvinster orsakat en ökning av priserna. Dekomponeringen är enbart en redovisningsmässig redogörelse. För att besvara frågor kring orsakssamband behöver andra metoder användas.

Diagram 16 visar bidragen till tillväxten i förädlingsvärdedeflatorn för näringslivet som helhet samt för tillverkningsindustrin respektive tjänstebranscherna. Det kan dels konstateras att tillväxten i förädlingsvärdedeflatorn i såväl tillverkningsindustrin som tjänstebranscherna har varit ovanligt kraftig de senaste åren jämfört med den historiska utvecklingen.

Diagram 15 Utvecklingen av förädlingsvärdespriset och dess komponenter, näringslivet

Årlig procentuell förändring respektive bidrag i procentenheter

Anm. Exklusive förädlingsvärdet för små- och fritidshus. Ersättningen till egenföretagare räknas som arbetskostnad.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

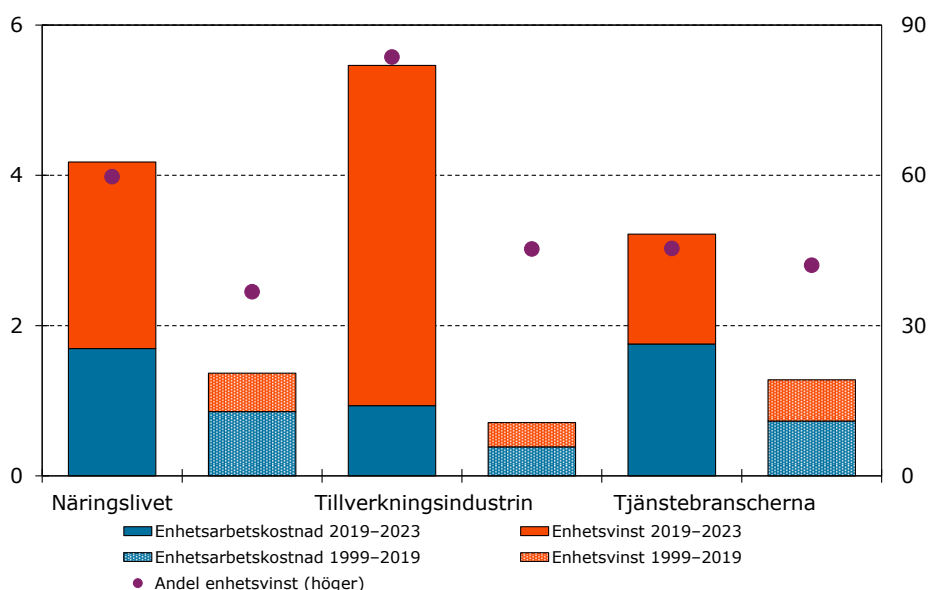
Ökningen har dock varit störst inom tillverkningsindustrin. Det kan dessutom konstateras att bidraget från enhetsvinsterna har varit betydligt större de senaste åren jämfört med tidigare, särskilt inom tillverkningsindustrin. Inom tjänstebranscherna var enhetsvinsternas bidrag ungefär lika stort som enhetsarbetskostnadernas bidrag. Även det är ett bidrag som överstiger vad det i genomsnitt varit historiskt, dock i klart lägre grad än i tillverkningsindustrin.

Utvecklingen har varierat betydligt mellan olika branscher. Diagram 17 visar bidragen från enhetsvinster och enhetsarbetskostnader till utvecklingen i förädlingsvärdedeflatoren för olika branscher. I diagrammet är branscherna rangordnade efter den totala utvecklingen i förädlingsvärdedeflatoren. Förädlingsvärdedeflatoren har ökat mest inom skogsindustrin, där även bidraget från enhetsvinsterna har varit störst. Inom branschen motorfordon förändrades förädlingsvärdedeflatoren däremot i stort sett inte. Ett litet positivt bidrag från enhetsvinster motverkades av ett lika litet negativt bidrag från enhetsarbetskostnaderna.

De branscher där förädlingsvärdedeflatoren, och även enhetsvinsterna, har ökat mest ligger inom tillverkningsindustrin. Men bland de branscher som har haft en relativt stor ökning i förädlingsvärdedeflatoren finns även ett antal branscher inom tjänstesektorn, som i stor utsträckning vänder sig till svenska konsumenter. Det gäller i första hand finansiella tjänster och handeln.

Diagram 16 Årlig tillväxt i förädlingsvärdedeflatorn och dess komponenter

Procent

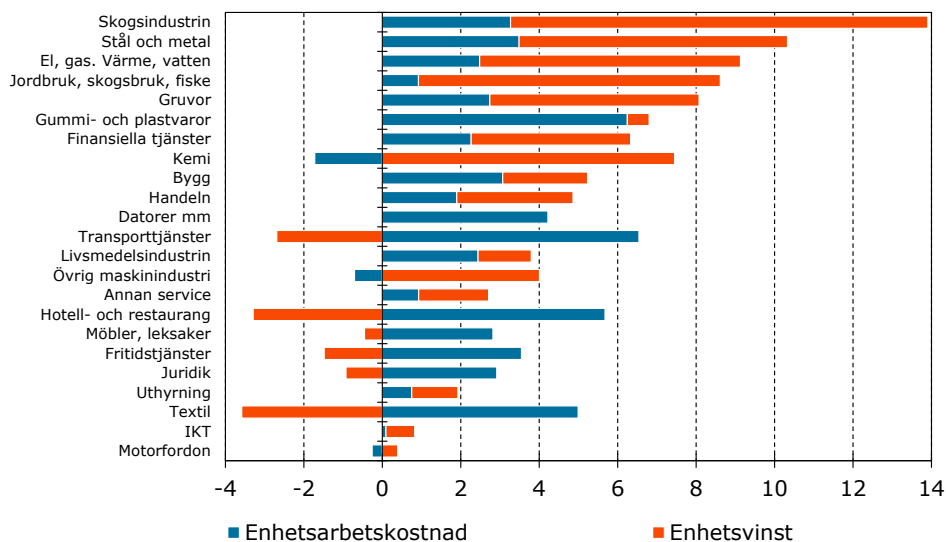

Anm. Figuren visar bidrag till enhetskostnad och enhetsvinst. 1999-2019 avser perioden fjärde kvartalet 1999 till fjärde kvartalet 2019 och 2019-2023 avser perioden andra kvartalet 2019 till andra kvartalet 2023. De lila cirklarna i diagrammet illustrerar hur mycket enhetsvinsterna bidragit till tillväxten i förädlingsvärdespriset jämfört med bidraget från enhetsarbetskostnader under perioden andra kvartalet 2019 till andra kvartalet 2023.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 17 Bidrag till förädlingsvärdedeflatorn inom olika branscher

Procent för perioden andra kvartalet 2019 till andra kvartalet 2023, procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Referenser

- Konjunkturinstitutet (2022), ”Prissättning hos svenska företag under 2022”, Specialstudie, Dnr. 2022-521, Konjunkturinstitutet.
- Konjunkturinstitutet (2023a), ”Internationell jämförelse av prisutvecklingen i olika produktgrupper”, Specialstudie, Dnr. 2023-518, Konjunkturinstitutet.
- Konjunkturinstitutet (2023b), ”Pris- och kostnadsutvecklingen 2019–2023: Analys med en prismodell”, Specialstudie, Dnr. 2023-515, Konjunkturinstitutet.
- Konjunkturinstitutet (2023c), ”Utveckling av vinstandelar och enhetsvinster”, Specialstudie, Dnr. 2023-516, Konjunkturinstitutet.
- Konjunkturinstitutet (2023d), ”Livsmedelspriserna i Sverige: Har effektiv av internationella prischocker blivit större?”, Specialstudie, Dnr. 2023-517, Konjunkturinstitutet.
- Regeringen (2023) Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Konjunkturinstitutet, Regeringsbeslut 22 juni 2023.
- SCB (2023), ”Svagare lönsamhet i dagligvaruhandeln”, Sveriges ekonomi – statistiskt perspektiv, nr. 9, 2023.

Bilaga 1: Lönsamheten inom olika branscher

I denna bilaga sammanställs ett antal lönsamhetsmått för olika branscher (se tabell 4). Om branschen har haft en stigande vinstandel eller rörelsemarginal samtidigt som producentpriserna har ökat mer än kostnaderna enligt Konjunkturinstitutets prismodell kan det indikera att företagen har höjt priserna mer än kostnaderna. Sammanställningen ska dock endast ses som indikativ. En stigande vinstandel kan även bero på andra faktorer, såsom att branschen är exportintensiv eller att kapitalkostnaderna har ökat. Nedan beskrivs de olika måtten närmare.

Det första måttet, i kolumn (1), anger skillnaden mellan den faktiska tillväxten i producentpris och tillväxten i producentpriset som enligt modellberäkningen kan förklaras av högre produktionskostnader (se Konjunkturinstitutet, 2023b). Producentpriset avser det företagen får betalt för försäljningen av sina produkter exklusive skatter, subventioner och handelns påslag. En differens på exempelvis 10 implicerar att producentpriset ökat med 10 procentenheter mer än den modellberäknade prisutvecklingen. Jämförelsen görs för perioden andra kvartalet 2019 till andra kvartalet 2023.

Det andra måttet, i kolumn (2), anger skillnaden (i procentenheter) mellan vinstandelen 2019 och den genomsnittliga vinstandelen under perioden tredje kvartalet 2022 till andra kvartalet 2023. Ett värde på 5 implicerar att vinstandelen har ökat med 5 procentenheter under perioden.

Det tredje måttet, i kolumn (3), anger skillnaden (i procentenheter) mellan rörelsemarginalen 2019 och den genomsnittliga rörelsemarginalen under perioden tredje kvartalet 2022 till andra kvartalet 2023. Ett värde på 5 implicerar att rörelsemarginalen har ökat med 5 procentenheter under perioden.

Det är naturligt att vinstandelen och rörelsemarginalen varierar av konjunkturella eller strukturella skäl. Förändringar som är ovanligt stora i förhållande till den historiska variationen inom branschen markeras med asterisk, där två asterisker (**) indikerar mycket stor förändring och en asterisk (*) en betydande förändring.²¹

Under tendens, i kolumn (4), görs en sammanställning av i vilken utsträckning de olika måtten pekar på att lönsamheten har ökat eller minskat. Det används en 7-gradig skala mellan +++ (starka indikationer på en ökad lönsamhet) och --- (starka indikationer på minskad lönsamhet).²² För till exempel jordbruk, skogsbruk, fiske innebär bedömningen +++ att det finns starka indikationer på att lönsamheten har ökat enligt de vinstmått som ingår i bedömningen.

---

²¹ Två asterisker för skillnader över 1,96 standardavvikelser, en asterisk för skillnader mellan 1,68 och 1,96 standardavvikelser.

²² Bedömningen baseras på måtten i kolumn (1)-(3). +++ indikerar att de tre måtten för respektive bransch bedöms som signifikant positiva (dvs. har minst en asterisk och är positiva), ++ indikerar att två av måtten för respektive bransch är signifikant positiva, medan + indikerar att ett av måtten är signifikant positivt. Motsvarande gäller att --- indikerar att de tre måtten för respektive bransch bedöms som signifikant negativa (dvs. har minst en asterisk och är negativa), -- indikerar att två av måtten för respektive bransch är signifikant negativa, medan - indikerar att ett av måtten är signifikant negativt. Om ett mått inom en bransch är signifikant positivt, medan ett annat mått är signifikant negativt tar de ut varandra.

Tabell 4 Sammanställning av olika lönsamhetsmått

Procentenheter

Beskrivning	Prisöknings- differens enligt prismodell (1)	Vinstandel förändring (2)	Rörelse- marginal förändring (3)	Tendens (4)
Jordbruk, skogsbruk, fiske	7,5**	13,7**	6,2**	+++
Livsmedelsindustrin	12,8**	-25,0**	-2,9**	-
Textil	-1,5	-10,8*		-
Skogsindustri	3,5*	17,8**	-0,7	++
Kemi, petroleum och läkemedel		6,9**	7,9*	++
Gummi- och plastvaror, samt icke metalliska produkter	5,0*	-4,1*	2,1**	+
Stål och metall	14,9**	10,5	7,0**	++
Datorer, elektronik och elapparater	1,6	4,5	-3,5	
Övrig maskinindustri	13,3**	11,5*	7,6**	+++
Motorfordon och andra transportmedel	2,9*	4,4	1,3	+
Möbler, leksaker och annan tillverkning	4,5*	2,6	-5,5**	
El, gas, värme, vatten		9,0**	8,9**	++
Bygg		5,3	-2,1**	-
Handel		9,3**	1,1*	++
Transporttjänster	-1,5	-3,7**	1,4	-
Hotell- och restaurangtjänster	-8,7**	-15,6**	1,4	--
IKT-tjänster	1,8	2,0	-0,1	
Finansiella tjänster		5,6		
Juridik, ekonomi, teknik	-6,2**	-2,5	-2,5	-
Uthyrning, fastigh., resetj.	2,8*	5,0**	8,8**	+++
Kultur, nöje, fritid		-6,9**	-5,1**	--
Annan service-verksamhet, etc.	1,4	7,6**	4,1	+

Anm. Kolumn (1): anger skillnaden mellan den faktiska utvecklingen i producentpriserna och en modellbaserad beräkning av prisutvecklingen. Beräkningen görs för perioden andra kvartalet 2019 till andra kvartalet 2023. (*) indikerar att skillnaden överstiger 2 procentenheter och (**) indikerar att skillnaden överstiger 5 procentenheter. Kolumn (2): skillnaden mellan den genomsnittliga vinstandelen 2019 och den genomsnittliga vinstandelen för perioden tredje kvartalet 2022 till andra kvartalet 2023. (*) indikerar att förändringen överstiger 1,68 standardavvikelse och (**) indikerar att förändringen överstiger 1,96 standardavvikelse. Standardavvikelsen har beräknats baserat på vinstandelens utveckling inom respektive bransch mellan 2000–2019. Ett glidande medelvärde över fyra kvartal har använts för att rensa bort variationer som är förknippade med säsongsvariationer. Kolumn (3): Förändringar i rörelsemarginaler mellan 2019 och ett genomsnitt för perioden tredje kvartalet 2022 till andra kvartalet 2023. Tolkning av (*) och (**) som i kolumn (2). Kolumn (4) är en sammanvägd bedömning av kolumn (1)-(3): +++ starka indikationer på ökad lönsamhet, ++ medelstark indikation på ökad lönsamhet, + vissa indikationer på ökad lönsamhet, - vissa indikationer på minskad lönsamhet, -- medelstark indikation på minskad lönsamhet, --- starka indikationer på minskad lönsamhet. Ett tomt fält indikerar att det inte finns tydliga indikationer på förändrat lönsamhet eller att måtten pekar åt olika håll. Se även fotnot 22. För Livsmedelsindustrin avser i kolumn (1) tillverkning av livsmedel och drycker, kolumn (2) tillverkning av livsmedel, drycker och tobak, och kolumn (3) tillverkning av livsmedel och alkoholfria drycker.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.